

Londoni Kommüniké

Az Európai Felsőoktatási Térség felé: válasz a globalizált világ kihívásaira

1. Bevezetés

1.1. Mi, a bolognai folyamatban részt vevő országok felsőoktatásért felelős miniszterei, azzal a céllal ültünk össze Londonban, hogy áttekintsük a Bergenben 2005-ben megrendezett konferencia óta történt előrehaladást.

1.2. A tagság feltételeként közösen elfogadott kritériumok alapján üdvözljük a Montenegrói Köztársaságot a bolognai folyamat tagjaként.

1.3. Az elmúlt két évben elért eredmények jelentősen közelebb vittek minket az Európai Felsőoktatási Térség (EFT) megvalósításához. A gazdag és sokszínű európai kulturális örökségre építve kialakítunk egy, az intézményes autonómián, a tudományos szabadságon, az esélyegyenlőségen és a demokratikus elveken nyugvó Európai Felsőoktatási Térséget, amely segíteni fogja a mobilitást, növeli a foglalkoztathatóságot, valamint erősíti Európa vonzerejét és versenyképességét. Amikor előretekintünk, látjuk, hogy a változó világban folyamatosan szükséges lesz felsőoktatási rendszereinket alkalmassá tenni arra, hogy hozzájáruljanak az EFT versenyképességéhez, és hatékony választ adhassanak a globalizáció kihívásaira. Tisztában vagyunk azzal, hogy a bolognai reformok végrehajtása rövidtávon jelentős feladat, és nagyra értékeljük valamennyi partnerünk lankadatlan támogatását és a folyamat melletti elkötelezettségét. Örömmel fogadjuk a munkacsoportok és a szemináriumok hozzájárulását, amellyel segítik az előrehaladást. Egyetértünk abban, hogy partnerekként továbbra is együtt dolgozzunk, segítsük egymás erőfeszítéseit és támogassuk a bevált gyakorlatok cseréjét.

1.4. Ismételten megerősítjük elkötelezettségünket felsőoktatási rendszereink átjárhatóságának és összehasonlíthatóságának növelése iránt, miközben tiszteletben tartjuk azok sokszínűségét. Tisztában vagyunk azzal a fontos hatással, amelyet a felsőoktatási intézmények mint az oktatás, a kutatás, a kreativitás és a tudásátadás hagyományos központjai gyakorolnak társadalmaink fejlődésére, és azzal is, hogy kulcsszerepet töltenek be a társadalmunk alapjait képező értékeknek a meghatározásában és továbbadásában. Biztosítani kívánjuk, hogy felsőoktatási intézményeink rendelkezzenek az összes céljuk eléréséhez szükséges forrásokkal. E célok többek között a következők: a hallgatók felkészítése az életre a demokratikus társadalomban részt vevő aktív állampolgárokként; a hallgatók felkészítése jövőbeli életpályájukra és egyéni fejlődésük lehetővé tétele; egy széles körű és magas fokú tudásbázis megteremtése és fenntartása, valamint a kutatás és az innováció ösztönzése.

1.5. Ennek megfelelően hangsúlyozzuk az erős intézmények fontosságát, amelyek sokszínűek, megfelelően finanszírozottak, autonómok és felelősségre vonhatók. A megkülönböztetés-mentesség és az igazságos hozzáférés elvét tiszteletben kell tartani és elő kell mozdítani az egész Európai Felsőoktatási Térségben. Elkötelezzük magunkat ezen elvek érvényre juttatása és annak biztosítása mellett, hogy se a hallgatókat, se az oktatókat ne érje semmiféle hátrányos megkülönböztetés.

2. Haladás az EFT felé

2.1. A helyzetértékelő beszámolóink, valamint az EUA (Európai Egyetemek Szövetsége) *Trendek V*, az ESIB (Országos Hallgatói Önkormányzatok Európai Szövetsége) *Bologna a hallgatók szemével* és az Eurydice *Fókuszban a felsőoktatás szerkezete Európában* című jelentése megerősíti, hogy összességében sokat haladtunk előre az elmúlt két évben. Egyre nyilvánvalóbb, hogy a folyamat egyik jelentős eredménye a hallgatóközpontú felsőoktatás irányába történő elmozdulás lesz a tanárközpontú képzés felől. Mi továbbra is támogatni fogjuk ezt a fontos fejlődést.

Mobilitás

2.2. Az oktatók, a hallgatók és a diplomások mobilitása a bolognai folyamat egyik központi eleme, amely megerősíti a fejlődés lehetőségét az egyén számára, fejleszti az egyének és az intézmények közötti nemzetközi együttműködést, javítja a felsőoktatás és a kutatás minőségét és a felsőoktatás európai dimenziójának egyik lényege.

2.3. E területen 1999 óta történt némi haladás, azonban sok kihívás áll még előttünk. A mobilitás akadályai között a bevándorlás és az elismerés megoldatlan kérdései, valamint az elégtelen pénzügyi ösztönzők és a rugalmatlan nyugdíjazás dominálnak. Tisztában vagyunk az egyes kormányok felelősségével a vízumok, a tartózkodási és munkavállalási engedélyek kiadásának megkönnyítésében. Vállaljuk, hogy azokban az esetekben, ahol a felsőoktatásért felelős miniszterként ezek az intézkedések nem tartoznak a mi hatáskörünkbe, saját kormányunkon belül azon fogunk munkálkodni, hogy számottevő haladást érjünk el ezen a területen. Nemzeti szinten az elismerés teljes egyetértéssel meghatározott eszközeinek és eljárásainak megvalósításáért fogunk dolgozni, valamint fontolóra vesszük a mobilitás további fokozásának módjait mind az oktatók, mind a hallgatók tekintetében. Ez magában foglalja, hogy szorgalmazzuk a közös programok számának jelentős növelését és a rugalmas tantervek kialakítását, valamint intézményeink ösztönzését arra, hogy vállaljanak nagyobb felelősséget az EFT országai közötti, igazságosabban kiegyensúlyozott oktatói és hallgatói mobilitásért.

A fokozatok rendszere

2.4. Nemzeti és intézményi szinten jelentős haladást értünk el célunk, a háromciklusú képzésen alapuló EFT megvalósításában. Az első két ciklus képzéseire beiratkozott hallgatók száma jelentősen emelkedett, és sor került a ciklusok közötti strukturális akadályok csökkentésére is. Hasonlóképpen nőtt a strukturált doktori programok száma. Hangsúlyozzuk a munkaerő-piaci igényekhez és a további tanulmányokhoz egyaránt jobban igazodó képesítésekhez vezető tantervi reform fontosságát. Az erőfeszítéseket a jövőben a hozzáférést (bejutást) és a ciklusok közötti előrehaladást gátló akadályok eltávolítására, valamint a tanulási eredményeken (learning outcomes) és a hallgatók munkaterhén alapuló ECTS (Európai Kreditátviteli Rendszer) megfelelő végrehajtására kell összpontosítani. Nyomatékosítjuk a diplomások foglalkoztathatósága javításának fontosságát, megjegyezve, hogy az ehhez a témához kapcsolódó adatgyűjtést tovább kell fejleszteni.

Elismerés

2.5. A felsőoktatási képesítések, a résztanulmányok és az előzetesen megszerzett tudás – ideértve a nem formális és informális tanulást – méltányos elismerése az EFT sarkalatos alkotóeleme, a térségen belül és globális vonatkozásokban egyaránt. A könnyen áttekinthető és összehasonlítható diplomák, valamint az oktatási rendszerekről és a képesítési keretrendszerekről hozzáférhető információk elengedhetetlen feltételei az állampolgárok

mobilitásának és az EFT vonzereje és versenyképessége biztosításának. Közben örömmel tölt el bennünket, hogy a bolognai folyamat 38 tagországa, ideértve Montenegrót, már ratifikálta a Lisszaboni Elismerési Egyezményt (LRC), arra biztatjuk a többi tagországot, hogy ezt kiemelt sürgősséggel ők is tegyék meg.

2.6. Haladást értünk el az LRC, az ECTS és az oklevélmellékletek megvalósítása terén, azonban az elismerés sokféle nemzeti és intézményes módszerének következetesebbnek kell lennie. Az elismerési gyakorlat javítása érdekében ezért felkérjük a folyamat nyomon követéséért felelős csoportot, a Bologna Follow Up Group-ot (BFUG), hogy intézkedjen annak érdekében, hogy az ENIC (Nemzeti Információs Központok Európai Hálózata) és a NARIC (Felsőfokú Tanulmányok és Oklevelek Elismerésével Foglalkozó Nemzeti Információs Központ) hálózatai lehetővé tegyék nemzeti cselekvési terveink elemzését és jó gyakorlataink terjesztését.

Képesítési keretrendszerek

2.7. A képesítési keretrendszerek az összehasonlíthatóság és az átláthatóság megteremtésének fontos eszközei az EFT területén belül, amelyek megkönnyítik a hallgatók mozgását a felsőoktatási rendszereken belül és azok között. Ezenkívül segíteniük kell a felsőoktatási intézményeket is a moduloknak és a tanulmányi programoknak a tanulmányi eredmények és kreditek alapján történő kidolgozásában, valamint javítaniuk kell a képesítések és az előzetesen megszerzett tudás elismerését.

2.8. A kezdeti lépések megtételére már sor került a Nemzeti Képesítési Keretrendszerek megvalósítása terén, de ennél sokkal több erőfeszítésre van szükség. Elkötelezzük magunkat, hogy a Nemzeti Képesítési Keretrendszereket 2010-re bevezetjük, az EFT átfogó képesítési keretrendszeréhez illeszkedően. Felismerve, hogy ez nem lesz könnyű feladat, felkérjük az Európa Tanácsot, hogy a Nemzeti Képesítési Keretrendszerek kidolgozásakor támogassa a jó gyakorlatok terjesztését. Hangsúlyozzuk, hogy a képesítési keretrendszereket úgy kell elkészíteni, hogy azok segítsék a hallgató és oktatói mobilitást, valamint a foglalkoztathatóságot.

2.9. Meggyőződésünk, hogy az EFT átfogó képesítési keretrendszeréhez illeszkedő Nemzeti Képesítési Keretrendszerek összeilleszthetők lesznek az Európai Bizottságnak az egész életen át tartó tanulás európai képesítési keretrendszerére vonatkozó javaslatával is.

2.10. Az EFT átfogó képesítési keretrendszerét, amelyről Bergenben állapodtunk meg, úgy tekintjük, mint az európai felsőoktatás promóciójának – annak globális összefüggéseit tekintve – központi alkotóelemét.

Egész életen át tartó tanulás

2.11. A helyzetértékelő beszámolónk azt mutatja, hogy a rugalmas tanulás egyes elemei az országok többségében léteznek, ám az egész életen át tartó tanulást támogató rugalmas tanulmányi útvonalak szisztematikusabb fejlesztése még gyerekcipőben jár. Ezért felkérjük a BFUG-t, hogy ösztönözze a jó gyakorlatok terjesztését és törekedjen közös megegyezés kialakítására a felsőoktatásnak az egész életen át tartó tanulásban játszott szerepéről. Az EFT országai közül csak kevésről mondható el, hogy az előzetesen megszerzett tudás elismerése a hozzáférés (bejutás) és a kreditek tekintetében előrehaladott. Együttműködésben az ENIC/NARIC hálózatával, felkérjük a BFUG-t, hogy dolgozzon ki javaslatokat az előzetesen megszerzett tudás elismerésének javítása érdekében.

Minőségbiztosítás és a minőségbiztosítási ügynökségek európai nyilvántartása

2.12. A Bergenben elfogadott EFT-beli minőségbiztosítási szabványok és iránymutatások a minőségbiztosítás terén bekövetkező változás erőteljes motorjának bizonyultak. Valamennyi ország megkezdte ezek végrehajtását, és közülük néhánynak jelentős haladást sikerült elérnie. Különösen a külső minőségbiztosítás vált sokkal fejlettebbé, mint korábban. A hallgatók részvételének mértéke valamennyi szinten megnőtt 2005 óta, habár még mindig szükség van fejlődésre. A felsőoktatási intézményeknek folytatniuk kell saját belső minőségbiztosítási rendszereik kialakítását. Elismerjük az akkreditációs és a minőségbiztosítási határozatok kölcsönös elismerése terén elért haladást, és szorgalmazzuk a további nemzetközi együttműködést a minőségbiztosítási ügynökségek között.

2.13. Az első európai minőségbiztosítási fórum, amelyet az EUA, az ENQA (Európai Felsőoktatási Minőségbiztosítási Hálózat), az EURASHE (Európai Felsőoktatási Intézmények Szövetsége) és az ESIB (az E4 csoport) 2006-ban közösen szervezett, lehetőséget biztosított a minőségbiztosítás európai fejleményeinek megvitatására. Arra bátorítjuk e négy szervezetet, hogy folytassa tovább az európai minőségbiztosítási fórumok évenkénti megszervezését, ezzel lehetővé téve a jó gyakorlatok terjesztését és annak biztosítását, hogy az EFT-ben a minőség a jövőben is fejlődni fog.

2.14. Köszönjük az E4 csoportnak, hogy eleget tesz azon kérésünknek, miszerint továbbfejleszti az európai felsőoktatás minőségbiztosítási ügynökségeiről vezetett nyilvántartás létrehozásának gyakorlati részleteit. A nyilvántartás célja, hogy valamennyi érdekelt félnek és a nagyközönségnek nyilvános hozzáférést biztosítson a minőségbiztosítási szabványokkal és iránymutatásokkal összhangban működő, megbízható minőségbiztosítási ügynökségekkel kapcsolatos objektív információkhoz. Ennek megfelelően erősíteni fogja a bizalmat felsőoktatásunk iránt az EFT-n belül és azon túl is, és lehetővé teszi a minőségbiztosítási és az akkreditációs határozatok kölcsönös elismerését. Örömmel fogadjuk az E4 csoport által partnerségben, a csoport által javasolt működési modell alapján létrehozandó nyilvántartást. A nyilvántartás önkéntes és önfinanszírozási alapon működik, független és átlátható lesz. A jelentkezéseket a nyilvántartásba való felvételre a minőségbiztosítási szabványoknak és iránymutatásoknak való alapvető megfelelés alapján kell értékelni, amit általában egy nemzeti vizsgálat tanúsít, amennyiben erre felkérés történik. Felkérjük az E4 csoportot, hogy a BFUG-n keresztül rendszeres jelentésben számoljon be nekünk az elért haladásról, és biztosítsa, hogy két év működés után sor kerüljön a nyilvántartás külső értékelésére, valamennyi érdekelt fél véleményének a figyelembevételével.

Doktorjelöltek és pályakezdő kutatók

2.15. Az EFT szorosabb összehangolása az Európai Kutatási Térséggel (EKT) továbbra is fontos célkitűzés marad. Értéknek tartjuk az olyan doktori programok széles választékának fejlesztését, melyek illeszkednek az EFT átfogó képesítési keretrendszeréhez, de el kell kerülni a túlszabályzást. Ugyanakkor úgy ítéljük meg, hogy a képzés harmadik ciklusának erősítése, valamint a pályakezdő kutatók helyzetének, karrierkilátásainak és pénzügyi támogatásának javítása elengedhetetlen előfeltétele Európa azon célkitűzései elérésének, hogy megerősítse a kutatási kapacitásokat és fejlessze az európai felsőoktatás minőségét és versenyképességét.

2.16. Ezért felkérjük a felsőoktatási intézményeket, hogy fokozzák erőfeszítéseiket a doktori programoknak az intézményi stratégiákba és politikákba való beépítésére, továbbá megfelelő életút- és karrierlehetőségeket teremtsenek a doktorjelöltek és pályakezdő kutatók számára.

2.17. Felkérjük az EUA-t, hogy továbbra is támogassa a tapasztalatcserét a felsőoktatási intézmények között az Európa-szerte megjelenő innovatív doktori programokról, valamint az egyéb olyan sarkalatos kérdésekről, mint az átlátható hozzáférési (bejutási) intézkedések, a felügyeleti és értékelési eljárások, az átvihető készségek fejlesztése és a foglalkoztathatóság javításának módjai. Keressük azokat a megfelelő lehetőségeket, amelyek révén ösztönözhető a finanszírozással és az egyéb kérdésekkel kapcsolatos fokozott információcsere kormányaink, valamint az egyéb kutatásfinanszírozó testületek között.

Szociális dimenzió

2.18. A felsőoktatásnak határozott szerepet kell játszania a társadalmi kohézió elősegítésében, az egyenlőtlenségek csökkentésében, valamint a társadalom tudásszintjének, készségeinek és kompetenciáinak növelésében. A politikának ennél fogva azt kell célként kitűznie, hogy maximalizálja az egyének lehetőségeit személyes fejlődésük és a fenntartható és demokratikus, tudásalapú társadalomhoz való hozzájárulásuk szempontjából. Egyetértünk azzal a társadalmi törekvéssel, hogy a felsőoktatásba belépő, abban részt vevő és képesítést szerző hallgatóság összetételének valamennyi szinten tükröznie kell népességeink sokszínűségét. Ennek megfelelően folytatjuk erőfeszítéseinket a megfelelő hallgatói szolgáltatások nyújtására, a felsőoktatásba való bejutáshoz és az azon belül szükséges rugalmasabb képzési útvonalak megteremtésére, valamint a részvétel valamennyi szinten való kiszélesítésére az esélyegyenlőség alapján.

Az Európai Felsőoktatási Térség globális összefüggései

2.19. Örömközelünk, hogy a világ sok részén a bolognai reformok figyelemre méltó érdeklődést váltottak ki és serkentően hatottak az európai és nemzetközi partnerek között egy sor kérdésben folyó vitákra. Ezek többek között a képesítések elismerését, a partnerségen nyugvó együttműködés előnyeit, a kölcsönös bizalom és megértés kérdését és a bolognai folyamat alapjául szolgáló értékeket foglalják magukban. Elismerjük továbbá a világ más részein egyes országok által annak érdekében tett erőfeszítéseket, hogy jobban összhangba hozzák felsőoktatási rendszereiket a bolognai keretrendszerrel.

2.20. Elfogadjuk „Az Európai Felsőoktatási Térség a globális környezetben” stratégiát és előmozdítjuk a munkát az alapvető politikai területeken: az EFT-re vonatkozó információk bővítése, vonzerejének, versenyképességének népszerűsítése; a partnerségen alapuló együttműködés erősítése; a politikai párbeszéd intenzívebbé tétele; és az elismerés javítása. Ezt a feladatot az OECD/UNESCO által a határokon átnyúló felsőoktatás minőségi szolgáltatásáról megfogalmazott iránymutatások összefüggésében lehet értelmezni.

3. Prioritások 2009-ben

3.1. Egyetértünk abban, hogy az elkövetkező két évben az egyeztetett cselekvési irányok végrehajtására összpontosítunk, ideértve a háromciklusú képzési rendszer állandó prioritásait, az oklevelek és résztanulmányok minőségbiztosítását és elismerését. Elsősorban a következő cselekvési területekre fogunk összpontosítani.

Mobilitás

3.2. A 2009-es nemzeti jelentéseinkben azon nemzeti szintű intézkedésekről fogunk beszámolni, amelyek elősegítették a hallgatók és oktatók mobilitását, ideértve a jövőbeli értékelésre vonatkozó intézkedéseket. A 2.3. bekezdésben meghatározott fő nemzeti kihívásokra fogunk koncentrálni. Abban is egyetértünk, hogy az információ-megosztás

érdekében egy nemzeti szakértőkből álló hálózatot kell létrehoznunk, és segítenünk kell az ösztöndíjak és kölcsönök hordozhatóságát gátló akadályok azonosítását és leküzdését.

Szociális dimenzió

3.3. Hasonlóképpen jelentést fogunk készíteni a szociális dimenziót érintő nemzeti stratégiáinkról és politikáinkról, ideértve a cselekvési terveket és az ezek hatékonyságának értékelését szolgáló intézkedéseket. Felkérünk minden érdekelt felet, hogy nemzeti szinten vegyen részt ebben a munkában és támogassa azt.

Adatgyűjtés

3.4. Tisztában vagyunk azzal, hogy szükség van a mobilitásra és a szociális dimenzióra vonatkozó adatok elérhetőségének javítására valamennyi, a bolognai folyamatban részt vevő országban. Ezért felkérjük az Európai Bizottságot (Eurostat), hogy az Eurostudenttel összefüggésben dolgozzon ki összehasonlítható és megbízható mutatókat és adatokat a szociális dimenzió és a hallgatói és oktatói mobilitás általános célkitűzései terén elért haladás mérésére valamennyi bolognai országban. Az adatoknak ezen a területen ki kell térniük a felsőoktatásban való részvétel igazságosságára, valamint a diplomások foglalkoztathatóságára. Ezt a feladatot a BFUG-vel együtt kell elvégezni, és a jelentést a 2009. évi miniszteri konferenciánkra kell benyújtani.

Foglalkoztathatóság

3.5. A háromciklusú képzési rendszer bevezetésének nyomán követéseként felkérjük a BFUG-t, hogy mérlegelje részletesebben, miként javítható a foglalkoztathatóság az egyes ciklusok tekintetében, valamint az egész életen át tartó tanulással összefüggésben. Ez magával vonja valamennyi érdekelt fél felelősségét. A kormányoknak és a felsőoktatási intézményeknek többet kell kommunikálniuk a munkaadókkal és az egyéb érdekelt felekkel reformjaik alapvető logikájáról. Mi kormányainkon belül azon leszünk, hogy biztosítsuk, hogy a közalkalmazotti szféra foglalkoztatási és karrierszerkezete teljes mértékben összeegyeztethető legyen az új képzési rendszerrel. Arra biztatjuk az intézményeket, hogy partnerségeiket és a munkaadókkal a tanulmányi eredményekre épülő tanterv-innováció állandó folyamatában való együttműködést továbbfejlesszék.

Az Európai Felsőoktatási Térség globális összefüggései

3.6. Felkérjük a BFUG-t, hogy 2009-re készítsen részünkre európai, nemzeti és intézményi szintű jelentést az ezen a területen végbemenő általános fejleményekről. Valamennyi érdekelt fél – saját felelősségi körén belül – szerepet játszik ebben. Az EFT stratégiájának a globális környezetben való végrehajtásáról szóló jelentésben a BFUG-nek mindenképp két prioritást kell figyelembe vennie. Az egyik az EFT-ről rendelkezésre álló információk jobb elérhetősége a Bologna Titkárság weboldalának fejlesztésével és az EUA Bologna kézikönyvének felhasználásával, a másik az elismerés javítása. Felkérjük az EFT-n belüli felsőoktatási intézményeket, ENIC/NARIC-központokat és egyéb illetékes elismerési hatóságokat, hogy a világ más részén szerzett képesítéseket ugyanolyan nyitottsággal értékeljék, mint amilyen nyitottságot akkor várnának el, ha egy európai képesítést értékelnének a világ más részén, valamint hogy az elismerést az LRC elvei alapján végezzék.

Helyzetértékelés

3.7. Felkérjük a BFUG-t, hogy a 2009-ben rendezendő miniszteri konferenciánkra ismét készítsen egy helyzetértékelő beszámolót a nemzeti jelentések alapján. A beszámolóban további fejlődésre számítunk a kvalitatív elemzés terén, különösen a mobilitásra, a bolognai

folyamat globális összefüggéseire és a szociális dimenzióra vonatkozóan. A helyzetértékelő beszámolóban tárgyalt területeknek a jövőben is foglalkozniuk kell a fokozatok rendszerével és a diplomások foglalkoztathatóságával, az oklevelek és a résztanulmányok elismerésével, valamint a minőségbiztosítás valamennyi aspektusának a minőségbiztosítási szabványokkal és iránymutatásokkal összhangban álló végrehajtásával. A fokozottabban hallgatóközpontú, eredményalapú tanulás irányába való elmozdulás szándékával a következő beszámolóban integrált módon ki kell terjednie a Nemzeti Képesítési Keretrendszerekre, a tanulási eredményekre és kreditekre, az egész életen át tartó tanulásra és az előzetesen megszerzett tudás elismerésére is.

4. Előretékinés 2010-ig és azon túlmenően

4.1. Mivel az EFT tovább fejlődik és válaszol a globalizáció kihívásaira, arra számítunk, hogy együttműködésre 2010 után is szükség lesz.

4.2. Eltökélt szándékunk, hogy 2010-et, amely a bolognai folyamatról az EFT-re való áttérést jelzi, mint annak a lehetőségét ragadjuk meg, hogy megerősítsük elkötelezettségünket a felsőoktatás iránt, amely társadalmaink fenntarthatóvá tételének kulcsfontosságú eleme mind nemzeti, mind európai szinten. 2010-et választjuk annak lehetőségeként, hogy újra megfogalmazzuk azt az elképzelést, amely a bolognai folyamat útjára bocsátásakor motivált bennünket 1999-ben, és hogy egy olyan EFT mellett érveljünk, amelyet a szerkezet és az eszközök kérdésén túlmutató értékek és elképzelések motiválnak. Vállaljuk, hogy 2010-et mint lehetőséget felhasználjuk arra, hogy elindítsuk felsőoktatási rendszereinket egy olyan úton, amely a mindennapos kérdéseken túlra tekint, és felkészíti azokra a kihívásokra, amelyek a jövőnket fogják meghatározni.

4.3. Felkérjük a BFUG-t, hogy vegye fontolóra, miként fejlődhetne tovább az EFT 2010 után, továbbá erről készítsen jelentést a 2009-es miniszteri értekezletre. Ennek a szükséges támogatási struktúrák kérdéseit is fel kell ölelnie, szem előtt tartva, hogy a jelenlegi informális együttműködési formák jól működnek és példátlan változásokat idéztek elő.

4.4. A korábbi helyzetértékelő gyakorlatokra, valamint a *Trendek, a Bologna a hallgatók szemével* jelentésekre építve, felkérjük a BFUG-t, hogy vegye fontolóra egy a tanácsadó tagokkal partnerségben készített jelentés összeállítását 2010-re, amely a bolognai folyamatban 1999 óta, EFT-szerte elért átfogó haladást értékelné.

4.5. A 2010-es miniszteri értekezlet jellegére, tartalmára és helyszínére vonatkozó döntés hatáskörét átruházzuk a BFUG-re azzal, hogy a döntést 2008 első felében meg kell hoznia.

4.6. Következő értekezletünk alkalmával vendéglátóink a Benelux államok lesznek, Leuven/Louvain-la-Neuve-ben, 2009. április 28–29-én.